

**ULUSAL HUKUKTA MUHAKEME
SEMPOZYUMU
24-25 Mart 2023**

Bu kitapta Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından 24-25 Mart 2023 tarihinde düzenlenen "Ulusal Hukukta Muhakeme Sempozyumu" kapsamında sunulan bildirilerin özet metinleri bulunmaktadır.

ULUSAL HUKUKTA MUHAKEME SEMPOZYUMU

ULUSAL HUKUKTA MUHAKEME SEMPOZYUMU

24-25 Mart 2023

Bildiri Özetleri Kitabı

e-ISBN: **978-605-69912-4-0**

HUKUK FAKÜLTESİ

YALOVA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

**ULUSAL HUKUKTA MUHAKEME
SEMPOZYUMU**

Bildiri Özetleri Kitabı

24-25 Mart 2023

Yalova Üniversitesi Yayınları:

e-ISBN: 978-605-69912-4-0

URL: <https://hukuk.yalova.edu.tr/Page/Icerik/ulusal-hukukta-muhakeme-sempozyumu-2>

© Haziran 2023

**Ulusal Hukukta Muhakeme Sempozyumu
Bildiri Özetleri Kitabı**

© Copyright, 2023

Kapak/Sayfa Tasarım: Kenan Evren Yaşar

Redaksiyon : Kenan Evren Yaşar, Hüdanur Aygüt

EDİTÖRLER:

Dr. Öğr. Üye. İsmail Dursun Dr. Öğr. Üye. O. Vahdet İşsevenler
Ar. Gör. Dilara Yıldırım Ar. Gör. Kenan Evren Yaşar
Ar. Gör. Muhammed Enes Yıldız Ar. Gör. Hüdanur Aygüt

Ulusal

Hukukta Muhakeme

Sempozyumu

Bildiri Özetleri Kitabı

24-25 Mart 2023

Düzenleme Kurulu:

Dr. Öğr. Üye. İsmail Dursun

Dr. Öğr. Üye. O. Vahdet İşsevenler

Ar. Gör. Dilara Yıldırım

Ar. Gör. Kenan Evren Yaşar

Ar. Gör. Muhammed Enes Yıldız

Ar. Gör. Hüdanur Aygüt

**Bu kitap, ulusal düzeyde bir sempozyum olan
“Ulusal Hukukta Muhakeme Sempozyumu”
etkinliği kapsamında yayımlanmıştır. Yayımlanan
bildiri özetleri, çift kör hakem tarafından yapılan
değerlendirme sonucunda kabul edilmiştir. Bu kitapta
yayımlanan tüm bildiri özetlerinin hukukî ve akademik
sorumluluğu yazarlarına aittir.**

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Bilim Kurulu:

Prof. Dr. Ahmet Ulvi Türkbağ

Prof. Dr. Gökhan Kürşat Yerlikaya

Prof. Dr. Nihat Bulut

Prof. Dr. Yasemin Işıқтаç

Doç. Dr. Gökçe Çataloluk

Doç. Dr. Sevtap Metin

Doç. Dr. Şule Şahin Ceylan

Doç. Dr. Ülker Yükselbaba

Dr. Öğr. Üye. Ali Osman Karaoğlu

Dr. Öğr. Üye. Engin Topuzkanamış

Dr. Öğr. Üye. Necip Taha Gür

Vergi Suçları Bakımından Non Bis İn İdem İlke

Dr. Öğr. Üyesi Arzu AŞÇI 1

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Özel Hukuk Uyuşmazlıklarında
Hakimin Delilleri Serbestçe Değerlendirme Yetkisi ve Sınırları

Dr. Öğr. Üyesi Bahar Tuna KURTOĞLU..... 2

Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Norm Denetimi Kararlarında Yasa Koyucunun
Amacı ve Ölçülülük İlkesi Üzerine Değerlendirmeler

Dr. Öğr. Üyesi Bilge BINGÖL SCHRIJER4

Vergi Hukukunda İformel Mantiğin Önem

Dr. Öğr. Üyesi Derviş ALTINOK.....6

Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Yargıç Tarafsızlığının Olanakları

Doç. Dr. Duygu HATIPOĞLU AYDIN.....8

Sovyet Hukukunda Muhakeme

Ar. Gör. Dr. Evrim DURMAZ..... 9

Zor Davalarda Yargıcın Rolünün H.L.A. Hart ve Ronald Dworkin'in Kuramları
Açısından İncelenmesi

Ar. Gör. Fatih GÜNEŞ 10

İdare Hukukunun Otonomi Kazanmasında Yorum Faaliyetinin Rolü

Dr. Öğr. Üyesi Halim Alperen ÇITAK..... 11

İdari Yargının İçtihadiliğinde Yorumu Tekleştirip Biçimlendiren Hukuk İlkel

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ..... 12

Medeni Hukukta Hâkimin Takdir Yetkisi13

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Göktürk YILDIZ

Hukukta Gaye Sorununun Felsefi Mahiyeti Ve Metodolojik Boyutları Bağlamında Gâî

Muhakeme Ve Gâî Yorum

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer DÜLGER 14

İcra Hukukuna Özgü Kuralların Yorumu Çerçevesinde Yargıtay İçtihadı Birleştirme

Büyük Genel Kurulu'nun 16.02.2018 Tarihli, 2016/4 E., 2018/1 K. Sayılı Kararının

Değerlendirilmesi

Dr. Öğr. Üyesi Nurbanu ERZURUMLU IŞIK 16

Kanun Koyucunun İradesi Miti: Lafzi Yorumun Politikası ve Handikapları

Dr. Öğr. Üyesi O. Vahdet İŞSEVENLER..... 17

Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatı Görüngesinden Yasama Yorumu

Dr. Öğr. Üyesi Olcay IŞIK..... 18

Yüksek Mahkemelerin, İçtihadı Birleştirme Kararı Verilebilmesi İçin Aradığı “İç-

tihatların Sürekli Ve Kararlı Şekilde Uygulanma” Koşuluna İlişkin Eleştiriler

Prof. Dr. Ozan CAN..... 19

Hukuk Kurallarının Yorumlanmasındaki Farklılıkların Ticaret Hayatına Ve Piyasa-

lara Yönelik Olumsuz Etkileri

Öğr. Gör. Rabia YILDIRIM/ Öğr. Gör. Yasin YILDIRIM..... 20

Yapay Zekâ ile Çalışan Elektronik Yargıçlara Muhakeme ve Yorum Yeteneği Ne

Düzeyde Kazandırılabilir?

Dr. Öğr. Üyesi Yasin AYDOĞDU 22

VERGİ SUÇLARI BAKIMINDAN NON BIS IN IDEM İLKESİ

Arzu AŞÇI*

Özet:

Non bis in idem ilkesi, ceza muhakemesinin temel ilkelerinden birisidir. Bu ifade Latince olup aynı şeyin iki kez yapılamayacağı/tekrarlanamayacağı anlamına gelmektedir. İfadenin ceza muhakemesindeki anlamı ise aynı fiilden ikinci kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkı olarak tespit edilmektedir.

Bu ilke Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7 No'lu Protokol m.4'de de düzenlenmekte olup ilgili madde "aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkı" başlığını taşımaktadır. Hukukumuzda benzer yönde genel bir düzenleme olmamakla birlikte, CMK m.223/7 ve TCK m.9 hükümleri, adı geçen ilke ile bağlantılı düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen ilke ile ilgili ve çalışmamızın konusunu oluşturan diğer bir düzenleme ise "kaçakçılık suçları ve cezaları" başlıklı VUK m. 359 hükmüdür. Bu düzenlemenin son fıkrasına göre, vergi kaçakçılığı suçundan ceza alanlar, ayrıca VUK m. 344. gereğince vergi ziyai suçundan da cezalandırılabilirlerdir. Bu bağlamda, ilgili düzenlemenin *non bis in idem* ilkesi ile ilişkisi ele alınmaktadır.

Tartışma konusu yapılan hususlardan birisi, VUK m. 359 düzenlemesinde olduğu gibi, aynı fiil için hem adlî hem de idarî yaptırımın öngörüldüğü durumlarda ilkenin uygulanabilirliğidir. Bu hususta AİHM ve AYM kararları inceleme konusu yapılmıştır. Bu bağlamda, adlî ve idarî cezaların amaçları özelinde yapılan değerlendirmeler üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın kapsamı ilkenin vergi suçları bakımından değerlendirilmesiyle sınırlandırıldığından, AİHM kararlarının seçiminde vergi suçuna ilişkin olanlar tercih edilmiştir. Bu konudaki AİHM kararları zaman içinde gelişim göstermiştir. Bu nedenle, önem arz eden bazı kararların kronolojik olarak incelenmesine ve bahsedilen gelişimin ortaya konulmasına özen gösterilmiştir.

Çalışmanın sonuç kısmında ilkenin uygulanabilirliği bakımından iki önemli hususa vurgu yapılmıştır. Bunlar yargılamaların paralelliği ile ölçülülük olarak ifade edilebilir. AİHM kararlarından yola çıkılarak tespit edilen bu hususlar ile VUK dâhilindeki düzenlemenin karşılaştırılması neticesinde, düzenlemenin hâli hazırdaki durumunun Ek 7 No'lu Protokol m.4 hükmüne aykırı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Non bis in idem ilkesi, vergi suçları, adlî yaptırım, idarî yaptırım, yargılamaların paralelliği, ölçülülük ilkesi.

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı
arzu.asci@ieu.edu.tr

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU HÜKÜMLERİNE GÖRE ÖZEL HUKUK UYUŞMAZLIKLARINDA HAKİMİN DELİLLERİ SERBESTÇE DEĞERLENDİRME YETKİSİ VE SINIRLARI

Bahar Tuna KURTOĞLU*

Özet:

Özel hukuk uyuşmazlıklarında kanunda aksi belirtilmedikçe dava malzemeleri "tasarruf ilkesi"(HMK Md.24) ve "tarafarca getirilme ilkesi"(HMK Md.25) ışığında tarafarca getirilecek, hakimin kendiliğinden delil toplaması ya da tarafarca ileri sürülmemiş/söylenmemiş şey ya da vakıaları değerlendirmesi mümkün olmayacaktır. Bu kapsamda tarafların mahkemeye sunacakları ispat araçlarından olan deliller, davayı kazanma konusunda etkin rol oynayacak olsa da bunların hakim tarafından nasıl değerlendirileceği de davanın sonucu bakımından belirleyici olmaktadır.

Hakimlerin tarafarca sunulan delilleri nasıl değerlendirecekleri konusunda hukukumuzda karma bir anlayış benimsenmiştir. HMK Md.198 uyarınca kanundaki istisnalar dışında hakim, delilleri serbestçe değerlendirebilecekken, belirli bir miktarı geçen hukuki işlemlerde ise "kanuni delil sistemi" uyarınca kanunda belirtilmiş olan delillerle bağlı olacak ve bu delilleri serbestçe değerlendiremeyecektir. Bu kapsamda HMK hükümleri uyarınca kesin delil olarak düzenlenmiş olan senet, yemin ve kesin hüküm dışında, koşul ve hükümleri kanunca belirlenmemiş olan takdiri deliller HMK Md.198'e göre hakimce serbestçe değerlendirilebilecektir.

Görüldüğü gibi hakimin delilleri serbestçe değerlendirme yetkisinin en önemli sınırı kesin delillerdir. Kanunda kesin delil ile ispatı zorunlu olan hallerde hakim bu yetkisini kullanamayacak, bu delilleri doğru olarak kabul ederek, herhangi bir değerlendirme yapamayacak, fakat HMK Md.203 uyarınca senetle ispat zorunluluğunun istisnalarının varlığı ya da HMK Md.202'nin delil başlangıcı hükümlerinin geçerli olduğu hallerde senetle ispat yerine tanık dinlenilebileceğinden, bu hallerde hakimin delilleri serbestçe değerlendirme yetkisini kullanması mümkün olabilecektir.

Hakimin bu yetkisinin bir diğer sınırı ise hukuka aykırı şekilde elde edilmiş delillerdir. AY Md.36 ve HMK Md.189 uyarınca taraflar ispat haklarını meşru yollardan kullanabilecek olup, hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller hakimlerce dikkate alınmayacaktır. Bu noktada hakimin her bir somut olay için sunulmuş olan delilin hukuka uygun şekilde elde edilip, edilmediğini ve Yargıtay'ın güncel kararları doğrultusunda ilgili vakıanın ispatında başka delile başvurunun mümkün olup, olmadığını incelemesi ve ona göre bir değerlendirme yapması gerekecektir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı

bahar.kurtoglu@yalova.edu.tr

Delil sözleşmeleri ise hakim ilgili yetkisinin diğer bir sınırını oluşturmaktadır. HMK Md.193 uyarınca taraflar, davadan önce ya da dava esnasında, vakıaların hangi delil ya da delillerle ispatlanacağı konusunda anlaşabilecek olup, kanunen kesin delil ile ispat edilmesi gerekli vakıanın takdiri delil ile ya da takdiri delil ile ispatı mümkün olan vakıanın kesin delil ile ispatını kararlaştırabileceklerdir. Buna göre normalde takdiri delil ile ispat edilerek, hakim serbestçe değerlendirme yetkisi bulunan bir vakıanın kesin delil ile ispatlanacağını taraflarca karara bağlanması halinde hakim artık bu yetkisini kullanamayacak, ilgili yetkisi sınırlanmış olacaktır.

Görüldüğü üzere delilleri değerlendirilme yetkisini AY ve HMK hükümleri uyarınca belli sınırlar dahilinde kullanabilecek olan hakim, bunu kararında gerekçeli olarak, genel hayat tecrübeleri ve hukuki nitelendirmelerle açıklamak zorundadır. Şartların sağlanması halinde hakim vereceği kararın üst derece mahkemesi olan istinaf mahkemesince incelenebilecek olması da hakimlerin ilgili yetkilerinin bu şekilde denetleneceğini göstermekte olup, bu kapsamda ilgili bildiri hakimlerin delilleri serbestçe değerlendirme yetkisi, bunun sınırları ve denetimi doktrin ve Yargıtay kararları ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi, Kesin Delil, Takdiri Delil, Delil Sözleşmeleri, Hukuka Aykırı Deliller, Delil Başlangıcı

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE İLİŞKİN NORM DENETİMİ KARARLARINDA YASA KOYUCUNUN AMACI VE ÖLÇÜLÜLÜK İLKESİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Bilge BİNGÖL SCHRIJER*

Özet:

Çalışmamızda, Anayasa Mahkemesi'nde yasaların Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklere ilişkin normlarına uygunluğunun denetlenmesinde -ölçülülük denetiminde- kullanılan, "yasa koyucunun amacının belirlenmesi" problemi irdelenmektedir.

Anayasa Mahkemesi yargıçları, yasaların temel hak ve özgürlüklere ilişkin Anayasa normlarına uygun olup olmadığını ölçülülük bakımından değerlendirirken genelde iki temel hususu karşılaştırmaktadır. Bunlardan ilki bir temel hak ve hürriyeti sınırlandıran ilgili yasa ile ortaya çıkan durum (kullanılan araç); ikincisi ise, devletin ulaşmak istediği amacın gerçekleşmiş sayılacağı durumdur (ulaşılacak amaç). Söz konusu ölçülülük denetimi yapılırken üzerinde durulan üç unsur bulunmaktadır. Kullanılan araç ulaşılacak amaç için elverişli mi, gerekli mi, oranlı mı? Ancak bu değerlendirme yapılırken bazı belirsizlikler içinde karar verilmektedir.

Burada ilk tartışılacak husus, yargıçların çoğu zaman tarihi yorum metodunu da kullanarak yasa koyucunun amacını araştırmasıdır. Ancak yasa koyucunun amacının araştırılması literatürde "niyet okuma" olarak eleştirilmektedir. Buradaki tartışmalara bir de "yasa koyucu" kavramının kendisinin belirsizliği eklenmektedir.

İkinci tartışılacak husus ise, ölçülülük denetiminin unsurları olan elverişlilik ve özellikle oranlılık (ya da makullük) değerlendirmesinde yargıçın araştırdığı araç ve amaç arasındaki ilişkinin kendisidir. Belli bir aracın, -yargıç tarafından araştırılıp belirlenmesi gereken- bir amacı ortaya çıkartmaya elverişli ya da bu amaca ulaşmak bakımından makul olup olmadığına karar vermek, aslında "varsayımsal bir duruma karar vermek"tir. Dolayısıyla yargıçlar aslında -tıpkı yasa koyucu gibi- belli bir aracın, belli bir amacı ortaya çıkartacağı -ya da ortaya çıkartmayacağı- varsayımından ilerlemektedir. Bu varsayımsal duruma karar verirken de yargıçların kullandığı argüman, "günlük yaşam deneyimlerinden çıkartılabilecek nedensellik bağı"dır. Uygulamada bu belirsizliğin üstesinden gelebilmek için "ispat yükü" ve "makul şüpheyi yer bırakmayacak güçte ispatlanma koşulu" tartışmaları da yapılmaktadır.

Anayasa Mahkemeleri bu durumda iki belirsiz öğeyi (hem yasa koyucunun amacını hem de söz konusu amacı gerçekleştirilebileceği varsayılan bir aracı) kendileri belirlemeye çalışmakta ve birbiri ile kıyaslayarak bir ölçülülük değerlendirmesi yapmaktadır. (Örneğin Türkiye'de kadınların evlilik nedeniyle işten ayrılmaları halinde bir yıl dolmasa dahi kıdem tazminatı alabileceklerine yönelik bir yasanın amacının, kadınların korunması olduğu meclis tutanaklarından anlaşılrsa dahi -ya da yargıçlar bu sonuca ulaşsa dahi-, böyle bir düzenleme ile kadınların korunmuş sayılacağı varsayımına karar vermek mümkün müdür?)

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı
bilgebingol@akdeniz.edu.tr

Ölçülülük denetiminde karşılaşılan bu belirsizliklerle dolu karar verme süreci aslında hukuk sistemimizde insan haklarına yönelik bir temellendirme probleminin var olduğunun da kanıtıdır. Çalışmamızda temel hak ve hürriyetlere ilişkin norm denetimi kararları bakımından ölçülülük ilkesine ilişkin yukarıda belirtilen hususlar çeşitli yargı kararları üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Norm denetimi, Anayasa Yargısı, Ölçülülük İlkesi, Temel Hak ve Özgürlükler, Yasa Koyucunun Amacı

VERGİ HUKUKUNDA İNFORMEL MANTIĞIN ÖNEMİ

Derviş ALTINOK*

Özet:

Vergisel yükümlülükler, vergi kanunlarında belirlenen tipik olayların maddi vakıalarla gerçekleşmesi sonucu doğar. Bu yükümlülüklerin belirlenmesi klasik bir tasım (syllogism) işlemidir. Vergi hukuku kuralları büyük öncülü, maddi vakıalar küçük öncülü, vergisel yükümlülükler ise tasımın sonucunu oluşturur. Bu tasımda üç terim bulunur. Vergiyi doğuran olay olarak adlandırılan, vergi kuralındaki tipik olay orta terim, vergisel yükümlülükler büyük terim, maddi vakıa ise küçük terimdir. Tümdengelimsel her çıkarım gibi vergisel bu çıkarım da öncüllerdeki terimler arası kapsamsal ilişkiye dayanır. Maddi vakıa ile vergiyi doğuran olay örtüştüğünde tasım kurulmuş olur. Esasen böylece maddi vakıanın hukuki niteliği belirlenmektedir.

Tümdengelimsel bir akıl yürütme (formel mantık) olmasına rağmen vergisel çıkarımda tümevarımın çeşitli formlarının (informel mantığın) önemi büyüktür. Şöyle ki, vergi hukukunda vergiyi doğuran maddi vakıaların gerçek mahiyeti esastır ve bu her türlü delille ispatlanabilir. Delil olabilecek muhasebe kayıtları, faturalar, irsaliyeler, tanık ifadeleri, karşıt incelemeler, yoklama bağımsız önermeler formunda ifade edilir. Bunların terimleri arasında kapsamsal ilişki bulunmaz, bunlardan birinin doğruluğu diğerinin doğruluk değerini etkilemez. Bilindiği üzere ilişkisiz önermelerle tümdengelimsel geçerli akıl yürütmeler gerçekleştirilemez. Ancak bu vergisel deliller, birbirinden ayrı olarak sonuca (vakıaya) dayanak teşkil eder ve birbirini destekler. Dolayısıyla vergisel delillerden maddi vakıanın çıkarsanması birikimsel akıl yürütme (conductive reasoning) türüdür.

Ayrıca Vergi Usul Kanunu'na göre iktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan, normal olmayan bir durumu iddia eden tarafın bu iddiasını ispat etmesi gerekir. Bu bağlamda öncelikle maddi vakıaya ilişkin benzer ekonomik olayların araştırılarak genel bir prensibin çıkarsanması ve maddi vakıa ile kıyaslanması gerekir. Bu ise tümevarımsal genellemeyi ifade eder.

Benzer biçimde vergi kanunlarında vergi idaresine emsaller üzerinden vergilendirme imkanı tanıdığı hallerde de tümevarımsal akıl yürütme rol oynar. Emsal değer, emsallere uygunluk, emsal kira üzerinden yapılan vergilendirme bir analogidir. Burada kendisine benzetilen tipik olaya bağlanan vergisel sonuç ortak özellikleri üzerinden maddi vakıa bakımından da hükmedilir. Öte yandan vergi matrahının resen takdir edilmesi de tümevarımsal bir akıl yürütme örneğidir. Bu kapsamda defter, kayıt ve belgelerden, kanuni ölçülerden matrah tespit edilemediği durumda, takdir komisyonları veya vergi incelemesi elemanları tarafından, var olan sonuçları en iyi açıklanan (best explanation) vakıalar belirlenmeye çalışılır. Bu bağlamda resen takdir kapsamında geriçıkırım (abductive reasoning) yapılmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mali Hukuk Ana Bilim Dalı, (Kamu Gözetimi Kurumu Eski Başkan Yardımcısı, Maliye Bakanlığı Eski Hesap Uzmanı, Yeminli Mali Müşavir)
dervis.altinok@hbv.edu.tr

Tümevarımda, öncüller sonucu destekler ancak zorunlu kılmaz. Sonucun doğru olma olasılığı kadar yanlış olma olasılığının da bulunması, tümevarıma dayanan vergisel sonuçların vergilendirme ilkeleri ile denetlenmesini gerektirir. Zira verginin kanuniliği, gerçek mahiyetin esas olması, mali güce göre ödeme, eşitlik, genellik, kıyas yasağı gibi ilkelerle çelişen vergisel çıkarımlar, hukuken uygulanma imkanı bulamazlar. Dolayısıyla vergisel çıkarımların mantıksal denetimi yanında hukuksal denetiminin de yapılması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Vergilendirme, İspat, İnformel Mantık, Tümevarım, Vergilendirme İlkeleri

PIERRE BOURDIEU SOSYOLOJİSİNDE YARGIÇ TARAFSIZLIĞININ OLANAKLARI

Duygu HATİPOĞLU AYDIN*

Özet:

Muhakemede yargıcın yorumu, soyut kanun hükümlerini somut hayata uygulama ve kanunun haki-ki ve somut anlamını ortaya koyma faaliyetidir.¹ Yorum faaliyetinde yargıcın rolünün ne olduğuna ve ne olması gerektiğine dair çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Hukuki formalistler, eksiksiz, boşluksuz bir hukuk düzeni tasavvuru içinde, hukuk kuralının anlamının önceden belirli olduğu, yorum faaliyetinin de hukuk düzeni ile sınırlı olduğu bir yaklaşımı benimser. Bu modelde yargıç, hukuku uygulayan, yasanın sözlerini tarihsel bağlam içinde ve özüyle sınırlı kalarak yorumlayan, özü de mevcut durumdan çıkaran, tarafsız bir kişidir. Yargıç, karar sürecinde ve yorum faaliyetinde siyasal, sosyal, ekonomik durum ve çatışmalardan bağımsız, herkese tarafsız ve önyargıdan uzakta kalmalıdır. Doğal hukukçuların yargıca biçtiği rol bu noktadan gelişir. Yargıç bağımsız ve tarafsız olarak karar verirken, etik bir zeminden hareket ederek², adaleti amaçlayarak karar vermelidir. Burada bireysel olarak yargıcın etik becerisine dayanma söz konusudur. Yargıç, öyle insani yeteneklerle, bilgiyle donanacaktır ki, bu sayede yaptığı yorum adil olsun. Yargıcın karar verme sürecindeki tarafsızlığı, adil bir kararın, böylece adil bir hukuk düzeninin inşası için önemli bir standarttır. Yargıcın tarafsızlığı tartışmasının bir parçası olarak yargıcın tarafsızlığı, bir yandan yargıç bağımsızlığını gerektirirken, aynı zamanda yargıcın nesnel mantıkla hareket etmesini³ gerektirir.

Yorumcu sıfatıyla yargıç, karar verirken, soyut kuralları somut hayata uygularken, her yorum faaliyetinde olduğu gibi, belirli varsayımlar ve önyargılar taşır. Tarafsızlık bir beklenti olarak tüm sistemin adil şekilde işlemesi açısından, tarafsızlığı ve bağımsızlığı sağlayan tedbirlere zemin sağlar. Ancak yargıcın tarafsızlığı öne sürülürken, yargıcı her türlü etkinin dışında kurgulamak ya da tarafsızlığı yargıcın kişilik özelliklerine ve içsel denetim kabiliyetine bırakmak zordur. Çünkü yorum faaliyeti bir laboratuvarda değil, tüm ilişkileriyle gerçek hayatta gerçekleşir. Ayrıca yargıçtan beklenen etik farkındalık ve beceriler, bireysel olarak değil toplumsal olarak inşa edilir.

Ben bu çalışmada yargıcın tarafsızlığı meselesini, Bourdieu sosyolojisinin kavramlarıyla ele almaya çalışacağım. Bourdieu'ye göre, hukuk, farklı güçlerin iktidar mücadelesi verdiği bir alandır.⁴ Buradaki sosyal faillerin ellerinde bulunan farklı sermaye biçimlerinin mücadeleleriyle alan şekillenir. Hukuk alanının siyasal, sosyal ve ekonomik alanın mücadele ve tartışmalarından etkilenmesi, hukuk kurallarının ve düzeninin politik karakterini vurgular. Aynı zamanda hukuk alanı, alana özgü teorik tartışmalardan, yargıç tutumlarından da etkilenir ve yorum faaliyetinin esas sınırını ve yasanın gerçek anlamını oluşturur. Bir başka deyişle, tarafsızlık söyleminin kendisinin politik olması yanında, kurallar, yorumlama faaliyetindeki yargıcın habitusuyla yeniden üretilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yargıç hukuku, tarafsızlık, hukuk alanı, etik, habitus, ilişkisel sosyoloji, Pierre Bourdieu

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı

duygu.hatipoglu@gmail.com

SOVYET HUKUKUNDA MUHAKEME

Evrin DURMAZ*

Özet:

Sovyet hukuku liberal hukuk düzenlerinden Anayasa ve yasalarının yanında muhakeme bakımından da farklılık göstermiştir. Bolşevik Devrimi ile Çarlık rejiminin yıkılmasının ardından Çarlık mahkemeleri kaldırılmış, yeni yasalar ve bunlara uygun mekanizmalarla sosyalist devletin inşası ve karşı devrimci kabul edilen unsurların tasfiyesinin yanında toplumsal hayatta karşılaşılabilecek hukuki sorunların sosyalist hukuka uygun bir içerik ve biçimle çözülmesi amaçlanmıştır.

Sovyet Hukukunda yargılama, mahkemelere ve tarihsel dönemlere göre değişmiştir. Sovyet iktidarının ilk yıllarında, halk mahkemeleri ve devrim mahkemeleri oluşturulmuştur. Henüz yasaların hazırlanmadığı sırada hukuki formasyona sahip olmayan hakimler kendi Marksizm yorumlarına göre yargılamalar yapmış, aynı konularda farklı kararlar verilmiştir. Bunu önlemek için adalet komiseri Kurskii tarafından merkez-ileştirme çalışmaları yapılmıştır.

NEP döneminde aralarında usul yasalarının da olduğu yasalar çıkarılmış, yeni mahkeme sistemi kurulmuştur. Devrim mahkemeleri yerine bütün hukuk ve ceza işlerine bakacak halk mahkemeleri, yüksek mahkemeler ve askeri mahkemeler oluşturulmuştur. Hukukçu Stuçka tarafından yargılama yöntemleri hazırlanmıştır.

Stalin döneminde, Paşukanis'in savunduğu hukukun sönmüneceği tezleri terkedilmiş, Vişinski ve Krilenko öncülüğünde istikrarlı ve uzmanlaşmış bir sosyalist hukuk anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır. Aynı dönemde soruşturmalar için özel mahkemeler ve yüksek mahkemelerde bölümler tahsis edilmiştir. 1950'lerin sonunda ise ceza reformu ile Yoldaşlar Mahkemesi kurulmuştur.

Hukuka ve mahkemelere, devleti burjuva sınıfının saldırılarına karşı korumanın yanında halkı eğitme görevinin de verildiği Sovyetlerde muhakemeye hakim ilkeler, sosyalist demokratiklik, sosyalist yasa-ya uygunluk ve sosyal adalettir. Sovyetlerde yargılama, alenilik, hakim tarafsızlığı, yoksullara hukuki yardım gibi liberal hukuk düzenlerinde bulunan ancak kendine özgü uygulamaları olan bazı unsurların yanında, çabukluk, bazı davalardan harç alınmaması, temyizde yeni olgu ve delillerin ileri sürülebilmesi, sosyalist mülkiyetin korunması gibi liberal hukuktan farklılaşan esaslara da sahiptir. Sovyet hukuk muhakemesi, hukuk ve iktidar arasındaki ilişkiyi farklı bir ekonomik-toplumsal sistemde de olsa ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Sovyet Hukuku, Sovyet Hukuk Muhakemesi, Andrey Vişinski, Pyotr Ivanovich Stuçka, halk mahkemeleri, devrim mahkemeleri

ZOR DAVALARDA YARGICIN ROLÜNÜN H.L.A. HART VE RONALD DWORKİN'İN KURAMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Fatih GÜNEŞ*

Özet:

Hukuki bir uyuşmazlığın yargıç tarafından geçerli hukuk kuralları uyarınca çözümlenmesi gerektiği fikri neredeyse bütün hukuk sistemlerinde benimsenmiştir. Ancak hukuki olaylar, fiiller ve uyuşmazlıklar, hukuk kurallarınca öngörülemeyecek bir biçimde girift bir yapıda deneyimlenir. Bazı durumlarda yargıç önüne gelen hukuki uyuşmazlığın çözümü için tatbik edebileceği bir hüküm bulamamakta bazı durumlarda ise uyuşmazlığa uygulayabileceği fakat birbiri ile çatışan hükümlerle karşı karşıya kalabilmektedir.

Yargıcın uyuşmazlıklar karşısındaki tutumu ve hukuk yaratım sürecinin bir parçası olarak görülüp görülemediği, bilhassa Anglo-Sakson hukuk sistemleri bakımından önemliyse de Kıta Avrupası'nda hiç yer tutmadığı da söylenemez. Zira yargıcın önüne gelen her uyuşmazlığı hukuk çerçevesinde çözmesi gerektiği iddiası Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde de geçerlidir. Yasa koyucunun bilinçli ya da bilinçsiz olarak bırakmış olduğu hukuki boşluk durumlarında yargıcın nasıl bir yorum yapacağı, takdir yetkisini mi kullanacağı yoksa yapacağı faaliyetin bir hukuk yaratımı mı olduğu problemleri bu sistemlerde de tartışılmaktadır.

Farklı hukuk çevrelerinin odağında yer alan önemli meselelerden biri olarak, en genel ifadeyle yargıcın rolü, teorik nitelikli hukukbilim tartışmalarında da yer bulur. Öyle ki yargıca bir yorum alanı açılan bu tür durumları, Dworkin zor davalar (hard cases) olarak isimlendirir ve kendi görüşlerini temellendirirken, konuyu gölgeli alan olarak niteleyen H.L.A. Hart özelinde hukuki pozitivizme bazı eleştiriler yönelir. Hart'ın karşı eleştirileri de eklenince, literatüre Hart-Dworkin adıyla geçen tartışma belirmiş olur.

H.L.A. Hart, hukuk kurallarının açık dokulu olduğu ve yargıcın kuralları yorumlarken takdir yetkisini kullandığı iddia ederken Dworkin hukuk sistemini kurallardan ibaret görmeyip ilkeleri de dâhil eden yaklaşımı, yargıcın bu ilkeler çerçevesinde hukuk kurallarını yorumladığı iddiasını dile getirir. Yazarların bu savlar üzerinden yürüttükleri tartışma, hukuk kuramı çalışan akademisyenlerin hatırı sayılır bir kesimini birer taraf haline getirmiştir. Bu çalışmada söz konusu iki görüş, aralarındaki ihtilaf da dikkate alınarak incelenecek ve hem hukuk kuramındaki teorik gelişmelere hem de hukuk pratiğine ne derece etki ettikleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuki yorum, Yargıcın takdir yetkisi, H.L.A. Hart, Ronald Dworkin, Açık doku, Zor davalar.

* Ar. Gör., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı fatihgunes1987@gmail.com

* Ar. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı evrim.durmaz@yalova.edu.tr

İDARE HUKUKUNUN OTONOMİ KAZANMASINDA YORUM FAALİYETİNİN ROLÜ

Halim Alperen ÇITAK*

Özet:

İdare hukukunun otonomisi, yargı ayrılığını benimseyen ülkelerde genel kabul görmektedir. İdarî davalarda uyuşmazlığın esasına uygulanacak kuralların, özel hukukun müdevven metinlerinden (Code civil'den, Türk Medenî Kanunu'ndan veya Türk Borçlar Kanunu'ndan) bağımsız biçimde belirlenmesini öngören otonomi prensibi, içtihat yoluyla yaratılmıştır. İlk kez Fransa'da Rothschild (1855) ve Blanco (1873) kararlarında kendini gösteren bu içtihat, hukukî muhakeme teorisi açısından teleolojik-daraltıcı yorum şeklinde nitelenebilecek bir akıl yürütmenin ürünüdür. Söz konusu akıl yürütme şöyle özetlenebilir: Öncelikle eldeki yazılı (ve somut uyuşmazlığa prima facie tatbik kabiliyeti bulunan) kurala, ferdî menfaatleri dengeleme yahut eşitler arası ilişkileri düzenleme gibi bir amaç atfedilir. Akabinde, taraflardan birinin umumî menfaati temsil etmesi veya taraflardan birinin kamu gücü ayrıcalıklarından yararlanması gerekçeleriyle, somut uyuşmazlığın yazılı kuralın kapsamı dışında olduğu neticesine ulaşılır. Artık idarî olduğu kabul edilen bu uyuşmazlığa, idarî yargıç tarafından farklı bir telos doğrultusunda vaz' edilen özgün kurallar (idare hukuku) uygulanacaktır.

Yorum faaliyeti, idare hukuku açısından ontolojik bir önem taşır. Çünkü idare hukukunun; kavram, kategori ve ilkeleri büyük ölçüde yargıç yapısı olmaktan başka, bizzat içinde varlık kazandığı alan dahi yorum etkinliği sayesinde açılmıştır. Başka bir ifadeyle, idarî yargıç (ve uyuşmazlık yargıcısı), evvelâ yorum yoluyla müşterek / özel hukukun (droit commun) tatbik sahasını kısıtlamış, sonrasında ortaya çıkan boşluğu ise yine kendi eseri olan idare hukuku ile doldurmuştur. Bu açıdan, idarî yargı ve uyuşmazlık yargısı tarafından günümüze dek verilen her kararın, Rothschild ve Blanco içtihatlarındaki argümantasyonu zımnen ihtiva ettiği rahatlıkla söylenebilir.

Yargıcın otonomi prensibini ortaya koyarken takip ettiği akıl yürütmenin her bir adımında müracaat edilen kavramlar, idare hukukunun uygulama alanının (ve dolayısıyla idarî yargının görev alanının) sınırlarını etkilemeye bugün de devam etmektedir. İlk adımda ferdî menfaatleri dengeleme, ikinci adımda umumî menfaati temsil etme gerekçeleri kullanıldığında kamu hizmeti ekolüne; ilk adımda eşitler arası ilişkileri düzenleme, ikinci adımda kamu gücü ayrıcalıklarından yararlanma gerekçelerine başvurulduğunda ise kamu gücü ekolüne yaklaşılır. İdare hukuku ayrı bir disiplin olarak doğduğu günden beri, gerek doktrin gerekse içtihatlar, bir ekolden diğerine salınmakta ve bu salınımında devrin siyasî, iktisadî ve sosyal koşulları belirleyici rol oynamaktadır.

İdare hukukuna otonomi kazandırılırken başvuru yoruma yöntemi, ortaya çıkardığı boşluğun çapı ve büyüklüğünün yanında, bu boşluğun nasıl doldurulacağına da tesir eder. Code civil, yöneldiği amaç gerekçe gösterilerek saf dışı bırakıldığı için, onu ikame etmek üzere yaratılacak yeni kuralların muhteva değil, yalnızca maksat açısından farklı olması kâfi görülür. Yargıç böylece; analogi, mefhum-u muhalif veya evleviyet gibi yollarla özel hukukun yazılı kurallarından istifade etme hatta kimi zaman bu kuralları (yeni telos'a uygun düştüğü müddetçe) aynen tatbik etme imkânını da yitirmemiş olur.

Anahtar kelimeler: İdare hukuku, Blanco kararı, yorum, içtihat

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı
halim.citak@hbv.edu.tr

İDARİ YARGININ İÇTİHADİLİĞİNDE YORUMU TEKLEŞTİRİP BİÇİMLENDİREN HUKUK İLKELERİ SORUNU

Mehmet GÜNEŞ*

Özet:

Belli bir hukuk alanında yargısal içtihatların kurucu, kanunların ise tamamlayıcı konumda bulunması durumuna içtihadîlik denilmektedir. İdari yargı, ülkemizde adli yargıdan ayrı şekilde düzenlenmiş farklı bir yargı kolu olarak içtihadî bir hukuk dalı olarak kabul edilen idare hukukuna ait uyuşmazlıkları çözüme kullanılmaktadır. İdarî yargılama hukukuna ilişkin usul ve esaslar, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)'nda düzenlenmektedir. Ancak bu kanunda yer alan düzenlemelerden daha fazla olmak üzere ilgili kanunda yer almamasına rağmen yargı kararları ile kabul edilmiş ve yerleşik hal gelmiş şekilde birçok idare hukuku ilkesinin idari yargı hakimlerince sıklıkla hüküm verilirken yorum ilkesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu ilkeler arasında; İdare ile kişi arasında denge kurma ilkesi, idari istikrar ilkesi, haklı beklentilerin korunması ilkesi, idareye güven ilkesi, risk ilkesi, kusursuz sorumluluk ilkesi, kazanılmış hak ilkesi, yetki ve usulde paralellik ilkesi, hakkaniyet ve nesafet ilkesi, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi, ölçülülük ilkesi, derdestlik yasağı ilkesi vb. bulunmaktadır.

Kanunlarda açıkça yer almadığı halde kullandığı idare hukuku ilkeleri sebebi ile içtihadî niteliği ile öne çıkan idari yargının görev alanını belirleyen Anayasa'nın 125'inci maddesine göre; "Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez." Bu çalışmada, yazılı anayasal ve kanuni ilkeler olmadığı halde yargı kararları ile oluşturulan bu şekildeki içtihadî idari yargı ilkelerinin, hâkimin yorum ve hüküm tesis etmesinin temel ilkelerine dönüşmesinin yargı kararları üzerinden örnek ve sonuçları hakkında değerlendirmeler yapılacaktır. Bahsedilen içtihadî ilkelerin idari yargıda sonuca ulaşmak için temel alınmasının sağladığı imkanlar yanında ayrıca yorumu standartlaştırıp kısıtlayarak keyfi ve sübjektif bir biçimde kullanılmalarının idari yargının bağımsız ve tarafsız olması gereken kimliğine olan etkisi de ele alınacak ve konuya ilişkin çeşitli düzenleme ve çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İdari Yargı, İchtihadilik, Yorum, İdare Hukuku İlkeleri.

* Doç.Dr., Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı
dr.megunes@gmail.com

MEDENİ HUKUKTA HÂKİMİN TAKDİR YETKİSİ

Mustafa Göktürk YILDIZ*

Özet:

Türk Medeni Kanunu'nun "Hâkimin takdir yetkisi" kenar başlıklı 4. maddesinde, kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği hallerde, hâkimin, hukuka ve hakkaniyete göre karar vereceği belirtilmiştir. Hükme göre, hâkime açıkça takdir yetkisi tanınan hallerde veya kanunun durumun gereklerini göz önünde tutmayı emrettiği hallerde ya da kanunun haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği hallerde hâkim takdir yetkisine sahiptir. Belirtmek gerekir ki, kanunun durumun gereklerinin veya haklı sebeplerin göz önünde tutulmasını emrettiği haller, aslında kanunun takdir yetkisi tanıdığı hallerin birer görünümünden ibarettir. Bundan başka, durumun gereği veya haklı sebep benzeri terimlerin varlığı da hâkimin takdir yetkisi bulunduğuna işaret eder. Aynı şekilde, kuralın yazılışı da hâkime takdir yetkisi tanıdığını gösterebilir. Keza, hakkaniyete göre karar verilmesinin arandığı hallerde de hâkime takdir yetkisi tanınmıştır.

Hâkimin takdir yetkisinin benzer bazı kavramlardan ayırt edilmesi gerekir. Özellikle hâkimin takdir yetkisini kullanmasıyla hukuk yaratmasının aynı şey olmadığını belirtmek gerekir. Hukuk yaratma, uygulanabilir bir hukuk kuralı ve bu arada kanun hükmü bulunmaması durumunda söz konusu olur. Hâkimin takdir yetkisini kullanmasında ise uygulanabilir bir hüküm vardır, ancak bu hükümde kanun koyucu tarafından bırakılan eksikliği (hüküm içi boşluk) tamamlama yetkisi hâkime verilmiştir.

Hâkime verilen takdir yetkisi hükmün uygulama şartlarına veya belirli şartların varlığı halinde hükmün sonucunun ne olacağına ilişkin olabilir.

Hâkime takdir yetkisi tanınmasıyla, Türk ve İsviçre kanun koyucusu, kanuna yüksek derecede esneklik sağlamıştır. Gerçekten de kendisine takdir yetkisi tanınan hâkim, kanun koyucunun bilinçli olarak bıraktığı eksikliği somut olayın özelliklerine göre tamamlayabilecektir. Ancak bu esneklik, hâkimin takdir yetkisini kullanırken keyfi davranabileceği anlamına gelmemektedir. Bu noktada, hâkimin takdir yetkisini kullanırken riayet etmesi gerekli unsurların tespit edilmesi önem arz etmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 4. maddesi, hâkimin hukuka ve hakkaniyete göre karar vereceğini belirterek bu konuda yol gösterici temel ilkeyi belirlemiştir. Şu halde, hâkimin takdir yetkisini kullanırken riayet etmesi gereken unsurların tespiti için, maddede hukuk ve hakkaniyet ifadesiyle neyin kastedildiği açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda, kanunda hâkime takdir yetkisi tanınan haller göz önünde tutulmak suretiyle değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hâkimin takdir yetkisi, Türk Medeni Kanunu madde 4, durumun gereği, haklı sebep, hakkaniyet

*Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı
mustafa.yildiz@yalova.edu.tr

HUKUKTA GAYE SORUNUNUN FELSEFİ MAHİYETİ VE METODOLOJİK BOYUTLARI BAĞLAMINDA GÂİ MUHAKEME VE GÂİ YORUM

Muzaffer DÜLGER*

Özet:

Gaye terimi bilindiği üzere varılmak istenen bir hedefi bildirir. Hukukun kapsayıcı, üstün, tek ve nihai bir gayesinin, telos'unun (τέλος) olup olmadığı ya da bunun ne olduğu felsefi bir sorudur; bu soru, nispeten "hukuk nedir?" sorusuna eşlik eder ve o soruya verilecek cevaplarca içeriği önemli ölçüde tayin olunur. Fakat hukukta gaye sorunu, esasen nedir'in değil niçin'in sorulduğu bir fikrî çerçeve oluşturur ve bunun metot meselesine dönük ciddi açılımları söz konusudur. Zira etimolojisinin de gösterdiği üzere metot terimi, bir yola işaret eder. Gaye ise o yolun varacağı yeri imler. Hedef tayin etmeksizin yürümek, eylem olabilir ama gâî bir eylem değildir. Aristotelesçi felsefeyle konuştuğumuzda bu eylemin ardında bir etken sebep (kas hareketi) olabilir ama ereksel sebep ("ne için" yapıldığı) bulunmamaktadır. Hukukun bütününe dair "ne için / niçin" sorusunu yani gayeyi sorguladığımız vakit, hiç şüphesiz yasakoyucunun belli hedefler doğrultusunda oluşturduğu pek çok türden hukuk kuralıyla karşılaşırız. Fakat gâiyeti kuralda ya da onu zikreden niyetinde düşünmek ile o niyetten bağımsız bir şekilde kuralın kendinde ya da muhakemede düşünmek arasında bir ayırım yapmak gerekmez mi? Hukuk tekniği ile ilgili olarak bu konuda neler denmiştir?

Diğer bir deyişle, kuraldaki gaye, kuralı oluşturanın hedefini (hangi eyleme hangi hukuki sonucun bağlanacağını) gösterir. Subjektif tarihi yorum metodu, kuraldaki anlamsal belirsizlik durumunda, işte buna, yani kuraldaki yaratıcının hedefine yahut niyetine odaklanmayı salık verir. Peki o kuralın, yaratıcısından bağımsız şekilde ileriye etkili çeşitli olasılıkları çözme potansiyelini keşif süreci olarak hukuki muhakemenin kendinde ve bu muhakeme biçiminin belirgin bir tipi olarak objektif gâî (teleolojik) yorumda finalist bir nokta koyabilmek ne derece mümkündür? Eğer bir gaye doğrultusunda düşünülecekse, o gaye nedir? Kuraldan umulan mıdır? Kimi kanun metinlerinin başında yazan "amaç ve kapsam" başlıklı maddeler midir? Yoksa daha bütünsel birşey midir?

Gaye hiç şüphesiz istemekle ilgilidir. Dolayısıyla "değer" ve "çıkar" kavramlarıyla bir irtibatı olsa gerektir. Fakat gaye, rasyonel bir varlık olarak sadece tekil insana atfedilebilir bir kavram mıdır; yoksa onların birleşiminden oluşan kolektivitelere de hasredilebilir mi? Gaye kavramının içeriğini doldurabilecek kolektif istek, değer ve çıkarlar var mıdır? Varsa hukuk ne zaman bireysel gayeleri, ne zaman kolektif gayeleri nazara alır? Hatta hukukun bireyler ve kolektivitelerinkinin dışında ve üzerinde gayeleri var mıdır? Hukuk aynı anda birden çok gayeyi gerçekleştirme hedefine sahip olabilir mi ve gâî evrende, gayeler arasında yarışmacı ve hiyerarşik düzenden bahsedilebilir mi?

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı
muzafferdulger@sakarya.edu.tr

Çalışmada bu sorular üzerine gidilerek, gâîyyet meselesiyle ilgili yabancı literatürde Jhering, Pound ve Radbruch, Türkçe literatürde ise Çağıl, Çobanoğlu ve Aral gibi isimlerin geliştirdikleri tartışmalar ışığında meselenin hukuk tekniğini ve hukuki (Gâî/Teleolojik) yorumu ilgilendiren yönü doğrultusunda bir değerlendirme yapılacaktır. Bu çerçevede hukuki metinlerin gâî yorumla ortaya çıkan anlamının sübjektif unsurlardan mümkün mertebe arındırılması hususunda, hukukta gaye tartışmaları ve Değerler Hukukçuluğu yaklaşımı bağlamında bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukukta Gaye, Gâî Yorum, R. von Jhering, R. Pound, R. Çobanoğlu, Adalet, Hukuk Güvenliği, Pratik Amaç, Hukuki Değer

İCRA HUKUKUNA ÖZGÜ KURALLARIN YORUMU ÇERÇEVESİNDE YARGITAY İÇTİHAADI BİRLEŞTİRME BÜYÜK GENEL KURULU'NUN 16.02.2018 TARİHLİ, 2016/4 E., 2018/1 K. SAYILI KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Nurbanu ERZURUMLU IŞIK*

Özet:

YİBBGK tarafından 16.02.2018 tarihinde verilen içtihadı birleştirme kararına göre alacaklının kanunî süre içinde ileri sürdüğü satış talebinin icra müdürlüğünce reddi hâlinde karara karşı şikâyet yoluna başvurulmamış ve satış isteme süresinin de geçmiş olması, bu alacağa sıra cetvelinde yer verilmesine engel teşkil etmemelidir.

Bahse konu kararda, İİK m. 106'da satış isteme sürelerinin düzenlendiği, m. 110'da ise hacizli malın satışının kanunî müddet içinde istenmemesinin haczin düşmesi sonucunu doğuracağı; şayet süresi içinde satış istenmiş ve satış giderleri de yatırılmışsa icra müdürünün bu talebi reddetme hakkının bulunmadığı, satış talebinin icra müdürlüğünce reddi hâlinde hakkın yerine getirilmemesi veya sebepsiz sürüncemede bırakılması gerekçesi ile süresiz şikâyet yoluna başvurulabileceğinden, böyle bir başvuru yolu mevcutken satış talebinin reddi kararının kesinleşmesinden ve talebin sağladığı hukukî sonuçların ortadan kalktığından bahsedilemeyeceği, ancak bu yola başvurulmasa dahi icra müdürünün kararının kanunî bir dayanağı bulunmadığı için satış talebinin de geçerli sayılacağı ve satış talebinin reddinin haczi düşürmeyeceği gerekçesi ile söz konusu alacağın da sıra cetvelinde yer alması gerektiği sonucuna oy çokluğu ile varılmıştır.

Yargıtay, söz konusu kararda İİK'nın satışa ve şikâyete ilişkin hükümlerinin somut olay çerçevesinde anlamlandırılması ve altlanması işlemini gerçekleştirmiştir. Maddî hukuktan kaynaklanan taleplerin devlet aracılığı ile gerçekleştirilmesine hizmet eden icra ve iflâs hukuku bu yönü ile kamu hukuku karakterini haizdir. TMK m. 5, bu Kanun'un genel nitelikli hükümlerinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde özel hukuk ilişkilerinde uygulanacağını açıkça düzenlenmektedir. Ancak kanaatimizce TMK'nın kanunların özülü ve sözüyle uygulanacağına ilişkin kuralı, genel bir hukuk ilkesidir ve yalnızca özel hukuka ilişkin hususlarda değil, kamu hukukuna ilişkin hususlarda da uygulanabilir. Esasen İİK'nın kuralları yorumlanırken de genel yorum kriterlerinden ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır. Ancak devletin cebrî icra faaliyetini düzenleyen, geniş anlamda yargılama hukukunun bir dalı olarak değerlendirilen, yaptırma tâbi şeklî kurallar içeren icra ve iflâs hukukuna ilişkin kuralların yorumu, bu hukuk dalına ait ilkeler çerçevesinde ve hizmet ettiği amaca uygun biçimde yapılmalıdır. Bu çerçevede özellikle icra hukukuna egemen olan kanunîlik ve şekle bağlılık ilkeleri ile taraflar arasında menfaat dengesinin korunması hususlarının dikkate alınması gerekir. İcra hukuku gibi şeklî bir hukuk alanında hukuk kurallarının hukuk yaratmaya varacak şekilde geniş yorumu mümkün olmamalı; kurallar düzenlemenin amacına uygun şekilde ve Kanun'un sınırları içinde kalarak yorumlanmalı; kanunîlik ilkesi dikkate alındığında, icra hukukunda içtihadı birleştirme kararıyla hukuk yaratmanın mümkün olmadığı kabul edilmelidir. İnceleme konusu karar, icra hukukunun yorum ve hukuk yaratma açısından gösterdiği özellikler dikkate alınarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimer: İcra hukuku, Yorum, Hukuk yaratma, Kanunîlik, Şekle bağlılık, Menfaat dengesi

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı

n.erzurumlu.isik@aybu.edu.tr

KANUN KOYUCUNUN İRADESİ MİTİ: LAFZİ YORUMUN POLİTİKASI VE HANDİKAPLARI

O. Vahdet İŞSEVENLER*

Özet:

Bir hukuk kaynağı, somutlaştırılırken yoruma müracaat edilir. Bu, ilk akla geldiği gibi, bir kanunun yargılama esnasında somut olaya uygulanması şeklinde olabileceği gibi kanuna dayanarak yönetmelik maddesi düzenlenirken de olabilir. İlki için yorum yöntemlerine ikincisi için yorum türlerine müracaat edilir. Bununla beraber hukukta yorum gündeme getirildiğinde çoğu kez anlamı muhtelif sebeplerle bulanık, şüpheli olan düzenlemenin kusurlarından olay için arındırılması akla gelir. Her durumda metnin anlamı araştırılırken belirli kriterlere başvurulur. Literatürde lafzi yorum olarak ifade edilen ve yorum yöntemlerinden birisi olarak işaret edilen kriterlere yönelik vurguların hukukun modernleşme tarihinde özel bir yeri olduğu söylenebilir. Hukukun modernleşmesi, siyasal iktidarın merkezileşmesi, hukuk kaynaklarının homojenleşmesi süreçleriyle paralel gerçekleşmiştir. Bu süreçte hukuk aracılığıyla yeni bir toplum inşa edilirken aynı zamanda bu işlevi yerine getirebilecek hukuk da inşa edilmiştir. Hakimlerin hukuk yaratıcı rolünün, ancien regime alışkanlıklarının sürdürülmesi tehlikesine binaen, asgari düzeyde tutulması hedeflenmiş, hâkimin rolünün kanunun ağızı olmakla sınırlı olduğu vurgulanmıştır.

Geçiş dönemine ait bu tutumun politik gerekçesi unutulup, modern hukuki pratiklerin müesseseseleşmesini takiben de sürdürülmesi durumunda, lafzi yorumun bir başka yorum türü olarak ifade edilen sübjektif tarihsel yorum ile paylaştığı, kanun koyucunun iradesini önce çıkarmaktan kaynaklı handikapları hukuk pratiğine taşınması söz konusu olur. Bu durumda, böyle bir tutumun gerisinde artık geçiş döneminin gereklilikleri değil hukukun ve politik iktidarın mahiyetine dair kabullerin yer aldığını ifade etmek gerekmektedir. Buna göre hukuk yöneten-yönetilen ilişkisi içerisinde vuku bulan, politik iktidarın, yönetilenlerin davranışlarını yönlendirmeye yönelik emir ve yasaklarından müteşekkildir.

Tebliğde lafzi yorumun politikası, gerisindeki hukuk ve politika felsefesine yönelik kabuller ortaya konduktan sonra hukuki muhakemede destekleyici bir kriter olarak değil öne çıkarılan, öncelikli, belirleyici bir kriter olarak kullanılmasına gerekçe temin eden kanun koyucunun iradesi vurgusunun yol açtığı sorunlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lafzi Yorum, Kanun Koyucunun İradesi, Sübjektif Yorum.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı; vahdet.issevenler@yalova.edu.tr

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK MEVZUATI GÖRÜNGESİNDEN YASAMA YORUMU

Olca İŞİK*

Özet:

Bir normun ancak onu oluşturan tarafından en iyi şekilde yorumlanacağı kabulünden hareketle ortaya çıkan ve çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bir süre uygulanma imkânı bulan yasama yorumu, en kısa ifade ile kanun koyucu tarafından yapılan yorum olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışma, Türk sosyal güvenlik sisteminin güvenilir ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için devam edegelen çözüm arayışlarına bir destek mahiyetindedir. Ancak konunun daha iyi anlaşılması amacıyla öncelikle yasama yorumunun tarihsel gelişimi, niteliği, hangi kuralları kapsadığı, yasama yorumunun bağlayıcı olup olmadığı ve geçmişe etki edip etmeyeceği meseleleri, bu hususta öğretilerdeki görüşler çerçevesinde ele alınıp açıklanacaktır. Nihai kertede ise Türk sosyal güvenlik mevzuatının yapısı ile bu kapsamdaki bazı kanun hükümleri örnek alınarak yasama yorumunun yeniden hayata geçirilmesinin sağlayabileceği muhtemel faydalar ve olası sorunların ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Sosyal güvenlik hukukunun temel düzenlemesi olan, norm ve standart birliği sağlamak maksadıyla yürürlüğe koyulan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, karışık ve anlaşılması oldukça güç hükümler içermektedir. Kanunların kural olarak geriye dönük uygulanamaması, kazanılmış hak ve beklenen hak kavramları da 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nu yapısal olarak etkilemiş, kazanılmış ve beklenen hakları korumak için birçok geçici madde öngörülmüş, geçici maddelerde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu ve 1479 sayılı Kanun gibi önceki kanunların bazı hükümlerinin 5510 sayılı Kanun döneminde de uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Neticede kullanılan dil ve sistem bakımından önemli sorunlar içeren, birçok maddesinde diğer kanun maddelerine yapılan atıflar nedeniyle anlaşılması bir tarafa okunması dahi son derece zor olan, bu nedenle kapsamındaki bireylerin haklarını aramalarını güçleştiren, bunun yanında Sosyal Güvenlik Kurumunun zarar etmesine neden olan yasal düzenlemelere ilişkin sorunları çözmek, öncelikle ona varlık kazandıran yasama organının sorumluluğundadır.

Anahtar kelimeler: Yorum, Yasama Yorumu, Kazanılmış Hak, Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatı, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı; olcayisk@anadolu.edu.tr

YÜKSEK MAHKEMELERİN, İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME KARARI VERİLEBİLMESİ İÇİN ARADIĞI “İÇTİHATLARIN SÜREKLİ VE KARARLI ŞEKİLDE UYGULANMA” KOŞULUNA İLİŞKİN ELEŞTİRİLER

Ozan CAN*

Özet:

Yargıtay Kanunu'nun 45. maddesi uyarınca, içtihat aykırılıklarında içtihadı birleştirme yoluna gidilebilmektedir. İctihadı birleştirme, daireler arasındaki içtihat aykırılıklarını ortadan kaldıran bir uygulama olup, içtihadı birleştirme kararları benzer hukuki konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlamaktadır. Yine Yargıtay Kanunu'nun 16. maddesinin son bendi uyarınca, içtihadı birleştirme kararları kesin olup, bu kararlar aleyhine yargı yoluna başvurulması mümkün değildir. Ayrıca içtihadı birleştirme kararları tüm yargı organlarını bağladığından öğretide, yasama işlevine yakın ve bir kural koyucu işlem niteliğinde kabul edilmektedir. Daireler arasındaki görüş ayrılığı hukuk uygulamasında tereddüte yol açacağından, bu yönüyle içtihadı birleştirme kararlarının hukukta birliği ve bütünlüğü sağladığı gerçektir.

Günümüzde Yargıtay ve Danıştay önüne gelen davaların sayısının çokluğu ve bu nedenle söz konusu mahkemelerde birçok dairenin kurulması, farklı daireler arasında görüş ayrılıklarının da sayısını artırmıştır. Bu nedenle içtihadı birleştirme kararının gün geçtikçe sayısı artmaktadır. Bununla paralel olarak da çok sayıda içtihadı birleştirmeye yer olmadığına dair kararlar verilmektedir. İctihadı birleştirmeye yer olmadığına ilişkin kararlara baktığımızda, daire içtihatlarının sürekli ve kararlı şekilde uygulaması söz konusu olmaması gerekçe olarak ileri sürülmektedir.

Biz, içtihadı birleştirme kararı verilebilmesi için aranan bu süreklilik koşulunun anayasamızdaki adil yargılanma hakkı, hukuki belirlilik, hukuk güvenliği ilkelerine aykırılık taşıdığını düşünmekteyiz. Nitekim uzun vadede içtihat aykırılığı ve çelişkili kararların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında da eleştirildiği, bu durumun hem sözleşmeye hem de anayasaya aykırı olduğu yönünde kararlar vardır. Sonuç olarak yüksek mahkemelerin önüne gelmiş bir içtihat aykırılığında süreklilik unsurunu aramasının yerinde olmadığı, önüne gelen içtihat aykırılığını gidermesinin, anayasamızda yer alan adil yargılanma hakkı, hukuk devleti ilkeleri bağlamında gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü süreklilik unsuru arandığı noktada, içtihat aykırılığı giderilene kadar hukuki belirsizlik ve mağduriyetler oluşmaktadır. Ayrıca süreklilik unsurunun objektif bir ölçütü ortaya konulmadan araması yerinde kabul edilemez. İctihadın birleştirilmemesi nedeniyle vatandaşlardan bir tanesinin dahi adil yargılanma hakkının zedelenmesi, hukuk devletinde kabul edilebilir bir durum değildir.

Anahtar Kelimeler: İctihadı Birleştirme Kararları, Anayasa, Adil Yargılanma Hakkı, Hukuk Devleti.

* Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
ozancan06@gmail.com

HUKUK KURALLARININ YORUMLANMASINDAKİ FARKLILIKLARIN TİCARET HAYATINA VE PİYASALARA YÖNELİK OLUMSUZ ETKİLERİ

Rabia YILDIRIM* / Yasin YILDIRIM**

Özet:

Yorum, kelime anlamı olarak “bir yazının, bir sözün, bir metnin ya da bir yapının anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma” anlamına gelmektedir. “Hukuki yorum” kavramının ise doktrinde “...hukuk kurallarının anlamının ortaya çıkarılması...” gibi pek çok farklı tanımları bulunmaktadır. “Hukuki yorum” kavramı yüksek mahkemelerin muhtelif kararlarında da benzer şekillerde tanımlanmıştır.

Soyut hukuk kurallarının somut olaylara uygulanması esnasında yorumlama faaliyetinde bulunulması elzemdir. Hem hâkimler/savcılar/avukatlar hem de hukuk bilim insanları için belli kural ve ilkelere riayet ederek yapılan yorumlama faaliyetlerinin hukuk biliminin bir gereği olduğu herkesin malumudur. Kaldı ki Türk Medeni Kanunu'nun 1'inci maddesinde de kanunun sözüyle ve özüyle birlikte uygulanacağı açık bir şekilde zikredilmektedir.

Bu minvalde, hukuk kurallarının doğru bir şekilde yorumlanarak uygulanması ne kadar elzem ise kanun koyucunun çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde kalınması da en az o kadar önemlidir. Nitekim hukukçuların aynı kuralları/terimleri birbirlerinden çok farklı bir biçimde, kanunun lafzının ve ruhunun çok dışına çıkarak yorumlamaları halinde farklı yargı kararları ortaya çıkacak, neticede hukuki belirsizlik söz konusu olacak, bu da adaletin tecelli etmesine ve/veya hukuki hizmetlerin sekteye uğramasına sebebiyet verebilecektir. Örnek verilmesi gerekir ise; tacir sıfatını haiz kamu tüzel kişileri bakımından hizmet kusurunun değerlendirilmesinde, Uyuşmazlık Mahkemesi 2022 yılında aldığı kararlarda bu tür davalar için, kamu tüzel kişisinin idari bir yükümlülüklerini ihlal etmesi dolayısıyla açıldığından bahisle, idari yargı mercilerini görevli bulduğu halde, Yargıtay'ın aynı yıl aldığı başka pek çok kararında konusu aynı olan bu tür davalar için ticaret mahkemelerini görevli kılması sonucunda hukuki bir belirsizlik hali ortaya çıkmıştır. Bahsi geçen kararlar incelendiğinde ise “kamu hizmeti”, “tacir” ve “kamu tüzel kişisi” gibi en temel kavramların dahi farklı şekillerde yorumlandığı ve farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu şekilde, hukuki belirsizlik ve güvensizliğin ortaya çıkmasının dışında, ticaret hayatının gerektirdiği hızlilik ve güvenden de yoksun kalınmakta ve toplumdaki adalet duygusu zayıflamaktadır. Aynı zamanda Anayasamızın 167'nci maddesi ile Devlete yüklenen piyasaların denetimi ile piyasaların geliştirilmesi için gereken tedbirleri alma ödevi de sekteye uğramaktadır. İlaveten, yine ticaret hukuku literatüründeki “bağlama kütüğü”, “kamu tüzel kişisi tacirler” gibi daha birçok temel kavramın da farklı şekilde yorumlanması uygulamada daha pek çok problemi beraberinde getirmektedir.

* Rabia YILDIRIM, T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi Kurşunlu Adalet MYO Öğretim Görevlisi, T.C. Ankara Üniversitesi Özel Hukuk Doktora Programı Öğrencisi
rabiauzumcu@karatekin.edu.tr

** Yasin YILDIRIM, T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi Kurşunlu Adalet MYO Öğretim Görevlisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Doktora Programı Öğrencisi
yasinyildirim@karatekin.edu.tr

Sonuç olarak, ticaret hukukunun temel bir kavramı olan “tacir” kavramının yorumlanmasında meydana gelen bu farklılığın ticaret hukukuna dair başka pek çok kavramda da yaşandığı dikkate alındığında; üniversitelerde, barolarda ve yargı mercilerinde hukuk branşlarının tamamında, amaca ve alana uygun, birbirleriyle ahenkli yorum yapılması adına akademik ve profesyonel ölçekte adımların atılması ve hatta gerekirse hazırlanacak yeni normlar eliyle hukuki yorum faaliyetlerine dair sınırların çizilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hukuki Yorum, Tacir, Ticaret Hukuku, Hukuki Güvenlik

YAPAY ZEKÂ İLE ÇALIŞAN ELEKTRONİK YARGIÇLARA MUHAKEME VE YORUM YETENEĞİ NE DÜZEYDE KAZANDIRILABİLİR?

Yasin Aydoğdu*

Özet:

Günümüz kalabalık toplumlarında, bireyin hukuki ihtilaf yaşama potansiyeli artmakta ve bunun sonucunda mahkemelerin iş yükü artmaktadır. Bu durum yargıçların dosyalara yeteri kadar vakit ayıramaması ve yargılamaların uzun sürmesi gibi birçok yönden olumsuz sonuçlara sebebiyet vermektedir. Yargılamaların uzun sürmesi başlı başına adil yargılanma hakkını ihlal eden bir durum olmakla beraber uzun süren yargılamalara rağmen mahkemelerin iş yükünün fazla olması ve bu bağlamda yargıçların her bir dosyayı titizlikle inceleyememesi karar aşamasında yargıcın hata yapmasına sebep olmaktadır. Nitekim gerek adli yargıda gerekse idari yargıda istinaf ve temyiz mahkemeleri tarafından hatalı bulunarak bozulan karar oranı azımsanamayacak düzeydedir. Bu problemlere yönelik farklı çözüm önerileri getirilmektedir. Mevcut yargıç sayısının artırılması, yargıç yardımcılığı müessesinin getirilmesi, uzlaştırma ve arabuluculuk gibi onarıcı adalet uygulamaları bu problemin çözümüne yönelik uygulamalardan bazılarıdır. Mahkemelerin dosya yükünü azaltmak ve yargıçların mesleki performansını arttırmak amacıyla belirli davalar özelinde yapay zekâ ile çalışan elektronik sistemler üzerinden karar verdirilmesi de bu problemin çözümüne yönelik başka bir öneridir.

Elektronik yargıç, robot yargıç veya yapay zekâ yargıçları gibi farklı kullanımlarla adlandırılan sistemleri teknik olarak şöyle açıklayabiliriz: Hukuki ihtilaflara konu olan olayla ilgili otonom şekilde yargılama yaparak karar verebilmesi için özel olarak kodlanmış yapay zekâli sistemler. Halihazırda belirli ülkelerde, belirli davalar özelinde uygulanan bu sistemlerin Türk hukuku için önerildiği birçok akademik çalışma mevcuttur. Hatta belirli davalar özelinde bu tür sistemlerin simülasyonları geliştirilmektedir. Müspet bulduğumuz bu çalışmalar karşısında birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bu uygulamalara karşı hukukçuların önemli bir kesimi farklı gerekçelerle karşı çıkmaktadır. Elektronik sistemlerin dış müdahale ve saldırıya açık olması, yapay zekânın vicdan ve muhakeme yeteneğinin olmaması ve bu bağlamda doğru karar veremeyeceği ile mesleki kaygılar bu gerekçelerden en yaygın karşılaşılanlarıdır.

Tebliğde bu gerekçelerden yapay zekânın muhakeme ve yorum yeteneğinin eksikliği hususu üzerinde durulacak ancak yaygın görüşün aksine bu gerekçe üzerinden yapay zekâ ile çalışan elektronik yargıç uygulamalarına karşı çıkmayacaktır. Teknolojinin hayatın her alanında olduğu gibi yargılamalarda da azami düzeyde kullanılması gerektiği bakış açısıyla hareket edilecek bu çalışmada farklı yargı kollarının her birinde görülen davaların konu ve usul bakımından analiz edildikten sonra davanın karara bağlanması sürecinde yargıcın muhakeme ve yorum kabiliyetine duyulan ihtiyaç üzerinden bir tasnif yapılacaktır. Bu tasnif üzerinden yapay zekâ ile çalışan elektronik yargıçların mevcut teknolojileri itibarıyla hangi dava veya yargı yollarında aktif bir şekilde kullanılabileceğine yönelik öneriler sunulacaktır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

yasinaydogdu@ogu.edu.tr

Mevcut durum dışında yakın geleceğe yönelik çıkarımlarda da bulunulacak tebliğde, dijital teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ile doğrudan bağlantılı olarak gelişim gösteren elektronik yargıç uygulamalarının geleceği konusunda kesin bir şey söylenmesi bilimsel olmayacaktır. Ancak bu teknolojinin gelişim ivmesi göz önünde bulundurulduğunda, yakın gelecekte “kendi benliğinin farkında olan yapay zekâ” ile elektronik yargıçların sınırlı da olsa muhakeme yeteneğine sahip olabileceği düşüncesi üzerinden belirli argümanlar ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Elektronik Yargıç, Robot Yargıç, Muhakeme, Yorum.